

METODICKÉ VYSVĚTLIVKY

Tento dokument navazuje na publikaci ČSÚ Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů za rok 2015 – domácnosti podle postavení osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma, regiony soudržnosti (kód 160018-16, č.j. 1323/2016-62, datum vydání 10. června 2016), kde jsou uvedeny podrobnější vysvětlivky k metodice, organizaci a zpracování šetření statistiky rodinných účtů (SRÚ).

Dokument částečně nahrazuje II. díl publikace, který vycházel do roku 2007 a který vznikl sloučením původního II. a III. dílu, jež do roku 2005 vycházely odděleně. Dokument obsahuje členění domácností podle různých hledisek (počet pracujících členů, počet vyživovaných dětí, typ rodiny, počet členů, věk osoby v čele, vzdělání).

V návaznosti na připravované nařízení Integrated European Social Statistics (IESS), které předpokládá integraci sociálních šetření v domácnostech a šetření na základě náhodného výběru, **ČSÚ připravuje reformu šetření SRÚ**. V roce 2016 probíhá dosavadní způsob zjišťování (prováděný kvótním výběrem) na redukovaném vzorku domácností, který nebude dostatečně velký, aby umožnil zpracování reprezentativních výstupů ve stávajícím rozsahu a podrobnosti. Výše zmíněná publikace se základními tříděními **za rok 2016** tedy bude s ohledem na možnosti redukovaného vzorku pozměněna a **tento navazující produkt s doplňujícími tříděními již nebude zpracováván a publikován**. Od roku 2017 se předpokládá šetření SRÚ prováděné v rámci nového modelu metodou náhodného výběru, což ovlivní podobu i termín publikovaných výsledků.

1. POPIS VÝBĚRU A ZJIŠŤOVÁNÍ

Zpravodajské domácnosti SRÚ jsou vybírány záměrným kvótním výběrem. Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou šetření je hospodařící domácnost, tzn. soubor osob společně bydlících, které se společně podílejí na úhradě základních výdajů.

Popis výběru je uveden v metodických vysvětlivkách zmíněné publikace.

Od roku 2011 již není součástí výběru tzv. doplňkový soubor, který byl vytvořen z důvodů potřeby zabezpečit údaje za rodiny s dětmi a s minimálními příjmy. Výsledky za tyto domácnosti byly do roku 2010 prezentovány právě v tomto dokumentu. Zrušení zmíněného doplňkového souboru mělo za následek, že ve zpravodajském souboru SRÚ již není dostatečné zastoupení pro samostatné zpracování údajů za rodiny s dětmi a s minimálními příjmy, za které není možné zajistit reprezentativní a publikovatelné výstupy. Z toho důvodu se od roku 2011 výsledky za rodiny s dětmi a s minimálními příjmy samostatně nepublikují.

2. KLASIFIKACE POLOŽEK

Obecný popis klasifikace příjmů a vydání v šetření SRÚ je uveden v metodických vysvětlivkách zmíněné publikace.

3. OBSAH DOKUMENTU

Roční údaje byly získány součtem podrobných měsíčních položek příjmů a vydání, propočítány jako průměr na jednoho člena domácnosti a zaokrouhleny na celé Kč. Všechny souhrnné i podrobné položky jsou počítány nezávisle na sobě přímo z prvotních dat. Relativní údaje jsou počítány z nezaokrouhlených průměrů, struktura je uváděna v % na 1 desetinné místo. V důsledku zaokrouhlování proto nejsou souhrnné položky Kč vždy přesně součtem podpoložek a ani součet procent nemusí být vždy roven 100 (celku).

Třídící znaky pro zařazení domácností podle demografických hledisek se vytvářejí ze zaokrouhleného průměrného počtu vyživovaných dětí, pracujících členů a členů, takže vyjadřují převažující stav v příslušném roce.

V některých tříděních mohou vzniknout skupiny domácností s malým zastoupením. Přestože tyto skupiny mohou být z hlediska celkových příjmů a vydání vnitřně málo diferencované, je nutné počítat s tím, že při nižším počtu domácností mohou být v některých podsouborech podrobnější údaje méně spolehlivé.

Dokument tvoří sedm tabulek, v nichž se vyskytují tři části („a“, „b“, „c“) obsahující obdobné publikované položky.

3.1 Části publikovaných tabulek

Části „a“ obsahují údaje o počtu a složení zpravodajských domácností. Počet domácností vážený vyjadřuje počet domácností podle jejich skutečného podílu na populaci a udává zastoupení jednotlivých typů domácností ve výsledcích za domácnosti celkem. Počet domácností ve výběru znamená průměrný počet respondentů ve výběrovém souboru redukováný s ohledem na počet měsíců zpravodajské činnosti za daný rok.

Od roku 2013 došlo v šetření SRÚ v rámci harmonizace se šetřením Životní podmínky k drobné změně ve způsobu posuzování dětí. Nyní se již ve výběru ani ve výsledcích neuvažuje se zákonem definovaným nezaopatřeným dítětem, nově se hledí na fakt, zda se jedná o tzv. vyživované dítě. Mezi oběma pojmy není významný rozdíl, odlišnosti při posuzování členů domácnosti mohou nastat především u pracujících studentů (do 26 let), kteří od roku 2013 po překročení roční přípustné hranice příjmu 48 000 Kč nejsou v SRÚ (narozdíl od zákona) pokládány za děti, ale za ekonomicky aktivní osoby.

Počet spotřebních jednotek vyjadřuje složení domácností přepočtené podle vah spotřeby jednotlivých členů domácnosti. Spotřební jednotky podle stupnice OECD mají váhy definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1.0, každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0.7, každé dítě (13-leté nebo mladší) = 0.5. Spotřební jednotky podle modifikované stupnice OECD jsou definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1.0, každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0.5, každé dítě (13-leté nebo mladší) = 0.3.

Tyto části dále zahrnují základní údaje o příjmech a vydáních, členění čistých peněžních vydání podle druhu (potraviny, průmyslové zboží, služby, platby), naturální příjmy a vydání a bilanční položky.

Salda v bilančních položkách se získají rozdílem částek za úspory vybrané v daném roce snížené o vklady uložené v daném roce, resp. rozdílem částek za půjčky přijaté v daném roce snížené o splátky úvěrů v daném roce.

V částech „b“ jsou publikovány agregované skupiny čistých peněžních vydání rozdělených na vydání spotřební (A) a vydání neklasifikovaná jako spotřební (B). Spotřební vydání jsou uspořádána do dvanácti základních oddílů a dále do skupin a podskupin podle klasifikace CZ-COICOP (s přihlédnutím k mezinárodnímu standardu specializovanému pro SRÚ). V těchto částech jsou nyní již uváděna pouze čistá peněžní vydání, do vydání neklasifikovaných jako spotřební nejsou již zahrnuty odvody na zdravotní a sociální pojištění a daň z příjmů (oproti publikacím vydávaným do roku 2005 došlo ke změně). Absolutní částky vydání jsou doplněné o strukturu spotřebních vydání.

Části „c“ obsahují vybrané charakteristiky bydlení domácností (počet a plocha obytných místností, typ domu, druh bytu, způsob vytápění, atd.) využitelné pro analýzu výdajů domácností na bydlení. Publikované údaje o vydáních na bydlení v částech „b“ jsou v souladu s uvedenou metodikou výpočtu údajů přepočteny vždy na všechny osoby daného podsouboru domácností. Proto prezentace těchto údajů bez bližšího vysvětlení, či bez možnosti propočtu na základě uvedených charakteristik bydlení, může vyvolat zkreslený pohled na výši některých vydání na bydlení (např. nájemné je vypočteno za všechny byty, přestože v souboru jsou i byty v rodinných domcích, kde vlastník bytu nájemné neplatí). Struktura domácností podle typu domu a druhu bytu nedá v součtu celých 100 %, protože publikovaný výčet není vyčerpávající. V části „c“ se dále nachází přehled o vybavení domácností předměty dlouhodobého užívání.

3.2 Publikovaná třídění domácností

Tabulky obsahují výsledky za domácnosti zpravodajského souboru. Do roku 2005 byla třídění publikována pouze za domácnosti zaměstnanců resp. důchodců, od roku 2006 jsou díky zdokonalení konceptu kvótního výběru do zpracování specifických třídění již zahrnuty všechny typy domácností splňující stanovené podmínky.

Vyživované děti jsou děti předškolního a školního věku, dále děti starší (do 26 let), které se soustavně připravují na své budoucí povolání nebo pro svůj duševní nebo tělesný stav nejsou schopny si zajistit vlastní obživu a ještě nepobírají invalidní důchod.

Tabulka 1 – Domácnosti podle počtu pracujících členů

Pracující osoby jsou osoby, které po celý rok, příp. jeho převážnou část, měly placené zaměstnání (zaměstnanci) nebo byly tzv. sebezaměstnané (samostatně činní, pomáhající rodinní příslušníci). Není rozhodující, zda jejich pracovní aktivita má trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter, ale rozhoduje, zda mají formální vazbu k zaměstnání (vč. případů dovolené, nemoci, řádné mateřské dovolené apod.). Jsou započtení také studenti, důchodci a osoby pobírající rodičovský příspěvek, pokud mají pravidelné příjmy ze zaměstnání nebo podnikání. Naopak nejsou zahrnuty osoby, které byly celý rok, resp. převažující část roku nezaměstnané.

Tabulka 2 – Domácnosti podle počtu vyživovaných dětí

Tabulka obsahuje údaje za domácnosti, v nichž alespoň polovinu zpravodajského období bylo přítomno minimálně jedno vyživované dítě.

Tabulka 3 – Domácnosti s vyživovanými dětmi podle typu rodiny, počtu dětí a pracujících členů

V této tabulce jsou z domácností s vyživovanými dětmi vybrány čisté rodiny, které jsou pak dále rozděleny podle typu rodiny, počtu dětí a pracujících členů.

Úplné čisté rodiny s dětmi tvoří manželský (partnerský) pár s vyživovanými dětmi; s rodinou nežije žádný další příbuzný ani ekonomicky aktivní dítě.

Neúplné čisté rodiny s dětmi tvoří jeden z rodičů a vyživované dítě resp. děti; v rodině nežije žádný další příbuzný ani ekonomicky aktivní dítě.

Pro zařazení domácnosti do určitého typu byl rozhodující stav v převažující části zpravodajského období, při rovnosti stav k 31. 12. nebo k poslednímu dni zpravodajství.

Tabulka 4 – Domácnosti s pracujícími členy a bez vyživovaných dětí

Definice pracující osoby viz vysvětlivky k tabulce 1.

Domácnosti s pracujícími členy a bez dětí jsou rozděleny pouze na jednočlenné a dvoučlenné; výčet tedy není vyčerpávající, neboť zde nejsou uvedeny výsledky za vícečlenné domácnosti.

Tabulka 5 – Domácnosti bez pracujících členů a bez vyživovaných dětí

Definice pracující osoby viz vysvětlivky k tabulce 1.

Domácnosti důchodců bez EA členů (definice viz metodické vysvětlivky zmíněné publikace) a bez dětí jsou rozděleny pouze na jednočlenné a dvoučlenné; výčet tedy není vyčerpávající, neboť zde nejsou uvedeny výsledky za vícečlenné důchodce domácnosti.

Tabulka 6 – Domácnosti podle věku osoby v čele

Domácnosti členěné v závislosti na věku osoby v čele do šesti skupin. Osobou v čele je v úplných rodinách vždy muž, v neúplných rodinách většinou rodič (je-li ekonomicky aktivní, v opačném případě může být osobou v čele ekonomicky aktivní dítě). V nerodinných domácnostech se za osobu v čele domácnosti považuje osoba s nejvyšším příjmem.

Tabulka 7 – Úplné rodiny a ostatní domácnosti podle vzdělání

Poslední tabulka nabízí pohled na domácnosti z hlediska vzdělání. Úplné rodiny (narozdíl od tabulky 3 jsou do zpracování zahrnuty i úplné rodiny smíšené) byly nejprve rozděleny do tří skupin podle nejvyššího dosaženého vzdělání partnera (v případě sezdaného manželství manžela), který je

zároveň osobou v čele. V dalším stupni byly úplné rodiny dále rozčleněny i podle vzdělání partnerky (resp. manželky), přičemž výčet kombinací vzdělání obou partnerů není vyčerpávající vzhledem k nízké četnosti zastoupení u některých variant. Ostatní domácnosti (neúplné rodiny, jednotlivci, nerodinné domácnosti) byly rozděleny jen do tří základních skupin podle nejvyššího dosaženého vzdělání osoby v čele.

Do základního vzdělání byly zahrnuty i osoby vyučené (bez maturity), příp. osoby s neukončeným vzděláním. Ve středním vzdělání se nachází i vyučení s maturitou, pomaturitní studium a absolvování vyšší odborné školy. Do vysokoškolského vzdělání byly zahrnuty i osoby s ukončeným vzděláním na bakalářském stupni.